

СТАНОВИЩЕ

за дисертационен труд на Невена Христова

„Изкуства и изкуствен интелект“ за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 2.3. Философия

От: проф. д-р Веселин Христов Дафов, Софийски университет „Свети Климент Охридски“

Предлаганата дисертация има за своя голяма заслуга поставянето на въпроса за философското осмисляне на въпросите на субектността, отнесени до идеята за изкуствен интелект (artificial intelligence), само че този път, и за разлика от повече традиционни философски обсъждания, не от гледна точка на науките (science) за информацията и управление на данни – информатика и кибернетика, а от гледна точка на постиженията на човешкия дух, извършени през изкуствата, и по-точно казано – наративните изкуства. По този начин темата за изкуствения интелект получава един хоризонт, който доближава претенцията за философско мислене до идеята за осмисляне на човешката разумност, от една страна, но и до разумността изобщо, от друга страна, през конкретността на това, което собствено човешката разумност, именно през изкуствата, успява да проектира (въобрази, фантазира, положи и др.) от една страна именно като разумност, а от друга страна – като производна на човешката, но все пак – не-човешка, автономна, самостоятелна разумност.

С горното казване се навлиза по същество в основните смислови напрежения, с които дисертацията има намерения да се справя – 1/ осмислянето на разумната реалност, хем като ставаща „из-човешкото“ и по този начин „изкуствена“, артифициална, хем като вече не просто обособена или еманципирана, а именно субектна (самосъздаваща, самовъзпроизвеждаща, самотворяща се) реалност; 2/ възможността която наративните изкуства ни дават за условното преминаване през технологичните и научните детайли за да се достигне до обсъждане на социалния аспект на въпроса за изкуствения интелект, като удържа обстоятелството, че в този случай изискванията към познаването, признаването и схващането на тази социалност са такива, че надхвърлят съобразяването единствено и само с човека, а изискват създаването на смисли, които „правят място“, създават условия, изграждат сетивност и повишават чувствителността за това реалността на „интелекта“ да може да бъде видяна,

чута, усетена, но и призната, уважена и зачитана, именно като субектна реалност, имаща своето социално достойнство, наравно с това на всички други субектности – биологично, човешки, социални и т.н.

Това изправя човешката разумност пред огромни предизвикателства, за справянето с които човешкия разум няма досегашен опит другаде освен в изкуствата. Ето защо именно изкуствата (литература, кино, театър) са тези първи места, в които „изкуствения интелект“ вече е живял, развивал се е, имал е своето битие. Изучаването на този човешки опит по същество е изучаването на самия изкуствен интелект и затова философстване по темата, което не включва горното съображения, всъщност страда от една голяма недостатъчност и пропуска вече станалите взаимодействия между човешкия разум и разумността на „изкуствения интелект“.

Направеното от Невена Христова в тази връзка е впечатляващо – както от научно-изследователска гледна точка (работа с налична литература, коректност на интерпретации, адекватност на проследените понятия и т.н.), така и най-вече от гледна точка на философската нагласа по темата. Какво имам предвид с последното? Темата и литературата са такива, че създават всички условия изследователят да загуби концентрация и да изпада в изкуствоведски интерпретации и нагласи спрямо разглежданите произведения на изкуствата и да се увлече по анализи, преразкази и други, ала това не се случва в тази дисертация. Невена показва достойнствата на философското мислене и философската нагласа (по-точно на онтологията и още по-точно на онтологията на субектното) за изработване на нагласи и понятия, с които могат да се решават по същество и най-сложните въпроси на човешката социалност, взета в нейната действителност, а не просто метафизично (в предкритическия смисъл на думата).

Познавам Невена Христова откакто стана студентка в докторската програма по „Философия“ в Софийския университет и от самото начало направи впечатление със сериозните си интереси и познания по темата за изкуствения интелект в литературата и киното. В качеството си на научен ръководител на дисертацията на Невена Христова следва да декларирам, че дисертационният труд е разработван самостоятелно.

Относно посочените от дисертанта приносни моменти в голяма степен се съгласявам с декларираното. Все пак ще се отнася до втория – ще си позволя един коментар, от който ще проличи и един от, според мен, недостатъците на дисертацията. Този недостатък е свързан с непълнотите при изясняване на човешката интелигентност (човешкия интелект), спрямо която изобщо може да се мисли другостта на

изкуствената интелигентност (изкуствения интелект). С оглед на това не е чудно, че се казва така: „Затвърждава се ролята на ОИИ като нова тоталност на интелигентните, разумни и автономни същества, наравно с човешката, Другост, която е способна да застане рамо до рамо с хората, като техен равен.“ Всъщност въпросите на човешката разумност и интелект се свеждат до мислене на субектността на човешкото като предимно Аз-но и Себе-стно, като именно с оглед на второто (Себе) и се получава идеята за Другия и Другостта. Последното се разполага в онтология на самосъздаването и самосъздаващата се реалност. Що се отнася до собствено човешкото, то намира своята определеност в идеята за Личността и с оглед на това субектната самонаправа намира своето достойнство в творческото и проектното, като по този начин идеята за Другия преминава в идеята Личността, където Другия и Другостта са изначално предположени, но не от (из) тях се получава спецификата на социалността. Спецификата на човешката интелигентност (интелектуалност) се получава от (из) Творческото, а социалността на творческото, на различни творчески се одействителността в реалността на проекторното, на Проекторията.

Тази забележка, разбира се, не може по никакъв начин да повлияе на крайната висока положителна оценка за дисертацията, но се явява израз на споделено по време на съвместните ни обсъждания с дисертанта, в рамките на научното ръководство, намерения на Невена да продължи едно по-внимателно и подробно разглеждане на въпроса за творческото и проектното като едно евентуално академично развитие на постиженията от настоящата дисертация, което и аз също подкрепям

В заключение давам своята **положителна** оценка и **препоръчам** на Научното жури да присъди на Невена Христова образователната и научна степен „доктор” в професионално направление 2.3 „Философия”.

07 юни 2019 година

Становище:

проф. д-р Веселин Дафов